

ODKRIVANJE PRETEKLOSTI IN DELO Z ZGODOVINSKIMI VIRI – TERENSKO DELO IN UČENJE Z ODKRIVANJEM / Jasmina Zalar, profesorica razrednega pouka / OŠ Tržič

Pri obravnavi vsebinskega sklopa Ljudje v času sem kot posebno obliko motivacije za učence pripravila terensko delo o domačem kraju (Tržič), ki je temeljilo na zgodovinskih in geografskih izhodiščih. Učni list, ki sem ga pripravila, je vodil učence po domačih ulicah do pomembnih izbranih točk (stavbe, mostovi, spominske plošče, kipi, spomeniki, industrijski obrati, reke), kjer so učenci morali na različne načine sami poiskati oz. pridobiti potrebne informacije in jih zapisati v učni list. Pri tem so se učenci urili v iskanju, uporabi in interpretaciji različnih zgodovinskih virov, ki so jim pomagali odkrivati preteklost njihovega domačega kraja.

Sodobni pouk naj bi učence spodbujal k aktivnemu delu in samostojnosti. Tako naj bi domači kraj učenci opazovali in raziskovali s terenskim delom, s čimer bi si pridobili dragocene izkušnje in nova znanja. S tovrstnim delom spoznavajo značilnosti domače gorske pokrajine in značilnosti ter posebnosti njihovega domačega mesta, različne pojme, pojave in procese. Takšnega učenja ne more nadomestiti nobena knjiga. In ker terensko delo pri učencih spodbuja njihovo lastno aktivnost, učenje z raziskovanjem in razmišljanjem, bi se takšnih metod dela morali posluževati čim večkrat pri različnih šolskih predmetih. Z aktivnim učenjem namreč postanejo učenci uspešnejši in samozavestnejši, saj pri raziskovanju razvijajo svoje sposobnosti in si pridobivajo nove izkušnje, kar pa posledično vpliva na samozavest posameznika. Njihovo znanje in razumevanje učne snovi, ki so jo na ta način usvojili, pa je nedvomno boljše in trajnejše. Res pa je, da je za učitelja terensko delo zahtevnejše od dela v razredu, saj se mora nanj dobro pripraviti. Iti mora na teren in temeljito raziskati čim več možnosti, katere aktivnosti bodo učenci izvajali pri terenskem delu. Končni rezultat (bodisi znanje, do katerega učenci pridejo, kot tudi motivacija učencev za nadaljnje šolsko delo, ki jo s tako aktivnostjo vzpodbudimo) pa nedvomno odtehta ves vložen trud.

Prednost tovrstnega dela vidim tudi v tem, da učitelj učence opazuje in jih spoznava še z drugih zornih kotov (sodelovanje v skupini, prilagajanje novim situacijam, komunikacija med učenci, komunikacija z naključnimi mimoidočimi ljudmi, odzivi na probleme, orientacija v prostoru).

Terensko delo je lahko organizirano med rednimi urami pouka ali pa kot projektni dan, naravoslovni dan ali ek-skurzija. Pomembno je tako za učitelja kot za učenca. Pri učitelju spodbudi potrebo po dodatnem izobraževanju in raziskovanju, poveže se s strokovnjaki (v mojem primeru z učiteljem zgodovinarjem, kustosi v muzeju in zaposlenimi referentkami v tržiskem turističnem centru). Seveda je potrebna dobra predhodna priprava – izbor mest za opazovanje, ki omogočajo učencem, da dobro vidijo predmet opazovanja, da lahko učno delo poteka nemoteno, zagotoviti je treba varnost za učence. Za učence pa je pomembno, ker jim omogoča lastno aktivnost, torej, da sami pridejo do odgovorov na zastavljena vprašanja oz. probleme. Kadar je le mogoče, naj učenci opazujejo predmete in pojave, o katerih se učijo. Zbirajo in primerjajo naj podatke ter slikovno gradivo, opazujejo geografske značilnosti in posebnosti ter razmišljajo, kako so vse te različne stvari vplivale na življenje ljudi v njihovem kraju nekoč v preteklosti in kakšen vpliv imajo danes.

NAČRTOVANJE TERENSKEGA DELA

Pri načrtovanju moramo čim bolj temeljito zajeti predvidene cilje iz učnega načrta. Nato predvidimo čas in tematiko terenskega dela. Vsebinsko zasnujemo tako, da je za učence zanimiva, jih motivira, vsebuje vseživljenjsko znanje in temelji na njihovi aktivnosti.

PRIPRAVA IN IZVEDBA TERENSKEGA DELA

Na terensko delo se dobro pripravimo. Učencem povemo, kako bo delo potekalo, v kakšne skupine bodo razdeljeni, seznanimo jih z metodami, ki jih

bodo lahko uporabljali ter z različnimi pripomočki, ki jim bodo na voljo. Pripravimo opazovalne naloge, pri katerih bodo čim bolj aktivni. Naloge naj bodo razumljive, vprašanja zastavljena čim bolj konkretno. Pred začetkom terenskega dela učence seznanimo z območjem, kjer bodo terenske vaje potekale. Na teren se odpravimo pripravljeni. Učitelj spremlja delo učencev, jih spodbuja, usmerja, nudi dodatno razlago ter jih opozarja na varnost in disciplino. Pomembno za dober potek dela je seveda tudi, kolikšno je število učencev. Za boljše in bolj varno izvedbo naj ima učitelj še dodatnega spremljevalca. Naloge lahko razdelimo posameznikom, dvojicam ali skupinam. Kadar gre za skupine, vedno določimo vodje skupin. Če terensko delo traja dlje časa, je smiselno narediti premore, saj zbranost učencev pada.

ZAKLJUČEK TERENSKEGA DELA

Zaključna faza (evalvacija) se običajno opravi v razredu. Učenci pripravijo poročilo o svojem delu. V ta namen lahko izdelajo plakat, naredijo povzetke ali preglednice. Učenci naj povedo svoje mnenje, kako so se počutili med delom, kje so naleteli na težave, kako so jih rešili. S tem dobimo odgovor na to, ali smo terensko delo ustrezno zastavili in izpeljali ter uresničili zastavljene cilje. Ugotoviti moramo, ali je bilo dovolj časa za opravljanje nalog, ali so bile naloge primerno oblikovane, katera nova spoznanja so pridobili. Učitelj učencem poda povratno informacijo o njihovem delu. Kot učitelji pa se moramo zavedati tudi tega, da je tovrstna aktivnost za učence vendarle do neke mere specifična (drugačna od običajnega šolskega dela, ki poteka v učilnicah), zato učenci potrebujejo

večkratno tovrstno delo. Po nekajkratnih izvedbah se temu načinu privadijo in učna raziskovalna dejavnost poteka lažje, zastavljene probleme in vprašanja pa učenci tudi vedno hitreje in bolje rešujejo.

KDAJ JE TERENSKO DELO USPEŠNO ORGANIZIRANO?

Terensko delo je uspešno organizirano takrat, ko:

- aktivno sodelujejo vsi učenci,
- so navodila natančna in razumljiva,
- poskrbimo za varnost,
- pripravimo primerne naloge,
- od učencev pričakujemo ravnanje po navodilih,
- določimo vodje skupin,
- poskrbimo za sodelovanje z učitelji,
- spremljamo delo učencev,
- spodbujamo sodelovanje,
- skupaj z učenci pregledamo rezultate ter naredimo analizo dela. (Kunaver idr., 1989).

METODE TERENSKEGA DELA

Učne metode so znanstveno potrjeni postopki in načini dela učitelja ter učencev pri pouku, ki peljejo k zastavljenemu cilju (Brinovec, 2004).

Temeljna metoda pri terenskem delu je nedvomno opazovanje. Učence navajamo, da aktivno opazujejo, analizirajo, merijo ter posplošujejo. Določimo cilje opazovanja in pripravimo naloge. Metodo opazovanja pogosto kombiniramo še z metodo risanja. V našem primeru smo uporabili še metodo intervjuja in anketiranja, saj so učenci podatke zbirali tudi tako, da so morali spraševati mimoidoče o tematiki, ki nas je zanimala.

Slika 1: Anketiranje mimoidočega

Vsebinska sklopa Ljudje v prostoru in Ljudje v času omogočata veliko

možnosti za terensko delo. Nekateri cilji so taki, da jih lahko dosežemo le z aktivnostjo učencev na prostem. V nadaljevanju vam želim prikazati primere nalog, ki smo jih z učenci 5. razreda izvedli na terenu. Pri sestavljanju nalog sem se opirala na učne cilje iz sklopa LJUDJE V ČASU. Učenci:

- spoznavajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti v domači pokrajini) in ga primerjajo z današnjim,
- spoznavajo slovensko kulturno dediščino,
- raziskujejo preteklost z uporabo različnih virov in dejavnosti (terensko delo),
- spoznavajo načine življenja danes in v preteklosti,
- pojasnijo vzroke in posledice gospodarskih in drugih sprememb skozi preteklost.

Primer učnega lista (prostor za odgovore prilagodi učitelj).

ODKRIVANJE PRETEKLOSTI IN DELO Z ZGODOVINSKIMI VIRI

(Terensko delo in učenje z odkrivanjem)

1. Prečkaj most čez reko Tržiško Bistrico in nadalj pot desno skozi podhod, ki se drži Kulturnega centra. Kaj je bilo v preteklosti v tej stavbi? Za pomoč lahko vprašaš mimoidoče.

2. Pot nadalj naravnost do naslednjega mostu. Ustavi se, se ozri čez cesto na levo stran, kjer vidiš tipično alpsko hišo – Kurnikovo hišo. Nariši in opiši jo. Kdo je živel v tej hiši in kaj veš o tej osebi?

3. Pot nadalj desno preko mostu po Partizanski ulici. Poišči stavbo, ki nosi hišno številko 22. Opazuj polkna na tej stavbi. Nariši jih in napiši, kaj je njihova posebnost in zakaj misliš, da je uporabljen ta material?

4. Še vedno nadaljuješ pot po Partizanski cesti. Opazuj posebne obcestne kamne, imenovane opestrniki. Čemu so služili?

5. Nadalj pot. Pri prvem odcepu zavij desno. Ustavi se na Šolski ulici, pri hišni številki 2. Kaj je v tej stavbi?

Sprehodi se do parkirišča, ki se nahaja za to stavbo. Tu je nekoč stala šola. Na to nas danes spominja le še ostanek zidu, ki je bil nekoč mejnik med šolo in drugimi stavbami.

Ob poti med parkiriščem in novo šolo stoji drevored lip. Ta drevored ima neki pomen. Veš kakšen? Pomagaj si z natančnim opazovanjem.

6. Vrne se nazaj do Partizanske ulice. Poišči hišno številko 11. Kaj je bilo nekoč v tej stavbi? Kaj meniš, čemu služi kovinska ploščica na tleh pred vhodom v hišo številka 11? V čem se ta stavba razlikuje od drugih hiš?

7. Nariši vhod (portal) hiše s številko 9. Natančno opazuj kamnino, iz katere je izdelan portal. Kaj opaziš? Poskusi razložiti, kaj se dogaja in najti vzrok za to.

8. Pot naj te še naprej vodi po Partizanski ulici. Opazuj pritlična okna. V čem se razlikujejo od oken v nadstropjih? Na koncu ulice prideš do cerkve. Poglej si streho hiše, ki se nahaja pred teboj čez cesto. Skiciraj streho. Kaj opaziš? Čemu je bilo to namenjeno?

9. Kaj je posebnost hiše na Koroški cesti 1? Nariši.

10. Pot nadalj po Trgu svobode. Sprehodi se do Česalnice Zibler. Tam poišči spominsko ploščo. Komu v spomin je namenjena?

11. Dobro si oglej stavbe v bližini in poišči tisto, na kateri so še danes vidni sledovi požara. Zapiši hišno številko.

12. Skiciraj pročelje glavne mestne hiše na Trgu svobode 26.

13. Nasproti Lesnega inženiringa lahko opaziš izvesek Livarstvo. Nariši ga. Kdo je bil doma v stavbi, na kateri visi izvesek?

14. Pri antikvariatu zavij levo skozi podhod. Kam si prišel? Razglej se po okolici in poišči imena pobratenih mest ter jih zapiši. Kje bi lahko izvedel več o predmetu v stekleni vitrini? Stori to in zapiši, kaj si o tem predmetu izvedel.

15. Vrne se nazaj skozi podhod. Prečkaj prehod za pešce. Pot nadaljuj levo do frizerskega studia Sanja, kjer zaviješ desno skozi ozek prehod. Prišel si do enega kraka potoka speljanega skozi mesto. Kako se ta potok imenuje? Kaj je bil njegov namen v preteklosti?

16. Pot naj te vodi po ulici Za Mošenikom. Poišči rojstno hišo dr. Toneta Pretnarja. Napiši ulico in hišno številko. Kdo je bil Tone Pretnar? Napiši, kdaj se je Tone rodil in kdaj umrl. Katera institucija se danes imenuje po njem? Pred Brodijem se obrni na levo. Katera stavba je na nasprotnem bregu Mošenika? Kam vodijo stopnice, ki se vzpenjajo v breg? Katera institucija je bila nekoč na tistem mestu?

17. Nadaljuj pot mimo Brodija do parkirišča. Kaj je bilo nekoč v stavbi, kjer je danes Gradbeništvo – DEKO? Če ne veš, povprašaj mimoidoče.

18. Nadaljuješ pot po Muzejski ulici levo do Tržiškega muzeja (Muzejska ulica 11). Tam vprašaj, kaj je bilo nekoč v tej stavbi, kjer je danes muzej.

19. Na vrtu pred muzejem poišči spomenik okrajnemu zdravniku iz 19. stoletja in zapiši njegovo ime ter priimek. Zapiši še tri rodbinska imena, ki jih najdeš na nagrobnikih v bližini.

20. Vrne se nazaj po Muzejski ulici in pot nadaljuj levo. Kaj je posebnost hiše, ki stoji nasproti Muzejske ulice 3?

21. Pri glavni cesti prečkaj prehod za pešce in se povzpni na vrh do znamenja v spomin padlim francoskim vojakom. To znamenje je dal postaviti lastnik gradu, ki se nahaja v neposredni bližini.

Kako se ta grad imenuje?

S tem si končal zgodovinski del raziskovanja. Čaka te samo še spust do šole.

Slika 2: Pridobitev podatkov z natančnim opazovanjem.

Terensko delo je potekalo tri šolske ure, nato je sledilo delo v razredu. Tam so učenci imeli možnost dopolniti manjkajoče zadeve in urediti zapise. Pregledali smo rešitve in se o njih pogovorili. Sledila je še evalvacija terenskega dela, kjer so učenci zapisali svoje vtise – kaj so se novega naučili, po čem si bodo dan najbolj zapomnili, kaj jih je motilo oziroma jim ni bilo všeč in kaj bi turistu, ki bi se pripeljal v Tržič, najprej pokazali.

Nekaj odgovorov otrok na evalvacijska vprašanja.

Kaj si novega izvedel?

- Da je bila na Zalem Rovtu stara šola,
- da je bila v stavbi, kjer je danes muzej, usnjarska delavnica,
- da ima skoraj vsaka hiša na vhodu portal,
- da je bila včasih v stavbi, kjer je danes kulturni dom, sirotišnica.

Dan si bom najbolje zapomnil po:

- raziskovanju,
- tem, da sem se veliko naučil,
- tem, ko smo raziskovali, kdo vse je živel v določenih stavbah,
- tem, da smo se zelo zabavali in kaj novega izvedeli.

Ni mi bilo všeč,

- ker v skupini niso vsi delali,
- ker so bili nekateri preveč tekmovalni,
- ker so bile skupine preveč skupaj,
- ker nisem bil v dobri skupini.

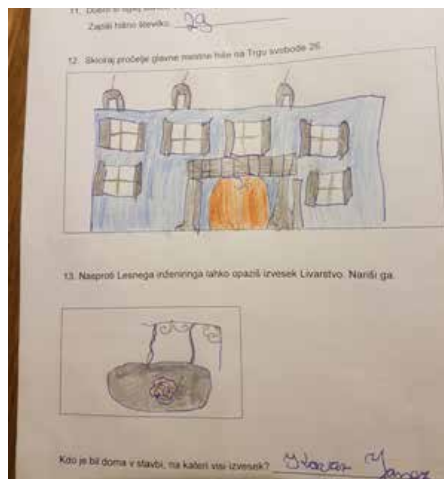
Turistu bi v Tržiču najprej pokazal:

- Kurnikovo hišo,
- Tržiški muzej,
- grad Neuhaus,
- staro mestno jedro.

Domača pokrajina ponuja veliko možnosti za terensko delo. Učitelj mora biti čim bolj odprt za različne oblike dela in se zavedati, da si učenci več zapomnijo z lastno aktivnostjo in raziskovanjem. Res je, da se slovenske pokrajine kar precej razlikujejo med seboj, pa vendar sem mnenja, da ima vsaka šola svojo okolico, s svojimi posebnostmi in značilnostmi, ki jo je vredno raziskati. Prav je, da jo učenci poznajo in o njej tudi kaj vedo. Za takšno delo so učenci večinoma motivirani in z veseljem opravljajo naloge, kar poplaha vso zahtevnost, ki jo ima učitelj ob pripravah na tovrstno delo. Poleg tega predstavlja idealno priložnost za medpredmetno povezovanje, saj se ob njem prepletajo vsebinski in procesni cilji. Potrebno in nujno je za kvaliteten pouk in uspešnost učencev. Nedvomno tako delo naredi pouk zanimivejšega, pestrejšega, kvalitetnejšega in spodbudnejšega. Kljub temu pa je treba paziti, da ni taka oblika pouka sama sebi namen, ampak se učitelj zanjo odloči takrat, ko meni, da bo z njo dosegel največje učinke oziroma bo ustvaril pogoje, kjer bodo učenci začutili željo po učenju in raziskovanju.

Literatura:

- Brinovec Slavko in drugi (1997), Terensko delo. Pedagoška delavnica. Ljubljana: Zavod republike za šolstvo.
- Kunaver Jurij in drugi (1989), Geografija: domača pokrajina. Priročnik za geografsko spoznavanje domače pokrajine. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rajšel Milena (2016), Terensko delo v 4. razredu pri družbi v Mirni Peči. Ljubljana. Pedagoška fakulteta – diplomski naloga.

Slika 3: Del rešenega učnega lista